

ספר יונה מבואר על פי המלבי"ם

השליחות הזו, והעדיף לאבד את חייו בים מאשר לגרום רעה לישראל. ואמנם, נביא הכובש את נבואתו ואינו אומרה חייב מיתה בידי שמים, אך עתה עדיין לא אמר הקדוש ברוך הוא ליונה נבואה מסוימת שיאמר ליושבי נינוה, אלא רק שלחו להוכיחם, והיה יונה סבור שאין בריחתו נחשבת כיבישת נבואתו, אלא רק שעובר על מצוות ה' ששלחו, ולכן מיהר לברוח מארץ ישראל לפני שתבוא אליו נבואה ממש לומר להם, ואז לא יוכל לכובשה. ^(א) וַיִּקֶם יוֹנָה לְבָרִיחַ תַּרְשִׁישָׁה, לארץ תרשיש שבחוץ לארץ, ובריחתו לא היתה מאת ה', שהרי מלא כל הארץ כבודו ואין אפשרות לברוח ממנו, אלא ברח מלפני ה' - מהדבקות בה' ומהשראת השכינה שהיתה לו בארץ ישראל, ורצה לברוח לחוץ לארץ, ששם אין השראת השכינה, וחשב שמשם לא ישלחנו ה' להתנבא ליושבי נינוה. וַיֵּרֶד יָפוֹ אל הנמל לולא ברח דרך המדבר, כיון שנביא שכבר התנבא פעם אחת בארץ ישראל יכול לקבל נבואה גם במדבר, אבל בים חשב שלא תבוא אליו נבואה, גם מפני שלא תהיה דעתו מיושבת עליו מצער הנסיעה באניה, וגם מפני עובדי האלילים שיהיו עמו באניה, וַיִּמָּצָא אֲנִיָּה אשר בָּאָה עתה מארץ תַּרְשִׁישׁ, והגם שבדרך כלל אין האניה מפליגה בחזרה באותו יום שבאה, אלא ממתנינים עד שיתאספו נוסעים רבים שישלמו את שכרה, אבל יונה לא רצה להתעכב כלל, וגם לא רצה שיהיו נוסעים רבים על האניה כיון שידע שיתכן שיבואו לידי סכנה מחמתו, וַיִּתֵּן את כל שְׂכָרָהּ, כד שיפליגו מיד, וַיֵּרֶד בָּהּ, לְבֹא עִמָּהֶם תַּרְשִׁישָׁה ולברוח מלפני ה'. ^(ב) וְהָיָה הַטִּיל רוּחַ גָּדוֹלָה אֶל הַיָּם, והיה ניכר שהדבר נעשה בהשגחת ה', כי לא היתה זו תקופה שיש בה סערות כלל, וגם באותו זמן

יונה הנביא חי בזמן בית המקדש הראשון, והוא היה בן האשה האלמנה שכלכלה את אליהו הנביא, ומת בילדותו, והחייחו אליהו בתפילתו (מלכים א' פרק י"ז). מצד אביו היה יונה משבט זבולון, ומצד אמו היה משבט אשר, והוא משח את יהוא למלך על ישראל. בזמנו חטאו ישראל ונגזר עליהם ללכת בגלות על ידי מלך אשור, כאשר באמת אירע ארבעים שנה לאחר המעשה המובא בספר יונה, שנחרבה שומרון וגלו עשרת השבטים מישראל. בספר זה יסופר כיצד נשלח על ידי ה' להחזיר את יושבי אשור בתשובה, כדי שלא יאבדו מן העולם, ויהיו מוכנים להיות 'שבט חובלים' בידו של הקדוש ברוך הוא להעניש את ישראל ולהגלותם מארצם.

פרק א ^(א) וַיְהִי דָבָר ה' אֶל יוֹנָה בֶן אֲמֵתִי, לֵאמֹר. ^(ב) קוּם, לֵךְ אֶל נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אשר בארץ אשור, וקרא עליה דברי מוסר ותוכחה, להחזירם בתשובה, כִּי עֲלֶתָה רָעָתָם לִפְנֵי, ועדיין לא נחתם גזר דינם, ואמנם מעולם לא נשלח נביא לאומות העולם, כי אין השגחת ה' דבקה בהם להוכיחם על חטאיהם, אך כאן נעשה הדבר עבור ישראל, שיהיו אשור מוכנים להיות האמצעי להעניש את ישראל, כמו שנאמר בישעיה (פרק י' פסוק ה') 'הוֹי אֲשׁוּר שֶׁבֶט אֲפִי, וכדי שלא יאבדו בחטאיהם נשלח אליהם יונה להחזירם בתשובה, וגם כדי שלא יאמרו שהם רשעים יותר מישראל, ואין ראוי שהם יהיו האמצעי להענישם, רצה הקדוש ברוך הוא להראות שיש להם יתרון על ישראל בכך שחזרו בתשובה לאחר אזהרת הנביא, ואילו ישראל לא האזינו לנביאיהם ולא חזרו בתשובה. וכיון שהמטרה של שליחות זו היתה לסבב עונש לישראל, וגם לגרוע מכבודם, לא רצה יונה למלאות את

ממש שאר האניות הפליגו כרגיל, ורק סביב האניה הזו היתה רוח חזקה, ויהי סער גדול בים, והאניה חשבה להשבר - מחמת הרוח החזקה עמדו להישבר עמודי האניה שהמפרשים מחוברים אליהם, ועל ידי זה לא יוכלו להוליך את האניה [אבל גוף האניה אינו יכול להישבר בלב ים, אלא רק לטבוע]. (ט) וייראו [ויפחדו] המלחים, ומחמת היותם עובדי עבודה זרה היו סבורים שאלוהיהם קוצף עליהם, ויזעקו איש אל אלהיו. וגם עשו השתדלות טבעית להקל את המשא על האניה, ויטלו את הכלים אשר באניה אל הים, להקל מעליהם. ויזנה, אשר ידע שהסער הזה בגללו, ירד אל ירפתי הספינה, כדי שכאשר תטבע האניה ישקע עימה למצולות הים, ולא יפלטוהו גלי הים בחזרה לחופי ארץ ישראל, וישפכ, וירדם. (ז) ויקרב אליו רב החבל, המנהיג את האניה, כיון שהבין שבדרך הטבע אין להם תקוה להינצל, וחשב שאם יקראו כל נוסעי האניה אל אלוהיהם, יוושעו, אבל כאשר אחד מהם אינו מתפלל תשאר הגזירה עליו, ויאבדו כולם בגללו, ויאמר לו, מה לך נרדם, קום קרא אל אלהיך, אולי יתעשת [ישנה את מחשבתו] האלהים לנו, ולא נאבד. (ח) ויאמרו איש אל רעהו, כיון שאנו רואים שהסערה הזו באה עלינו בהשגחה פרטית ומיוחדת, ולא בדרך הטבע, לכו ונפילה גורלות - נעשה גורלות רבים [כי בגורל אחד אין ראייה, שהרי בודאי אחד מהם יעלה בגורל], ונדעה בשלמי הרעה הזאת לנו, שאם בכל גורל יצא שם אחר, הרי זה סימן שכולנו חוטאים והעונש הוא על כולנו, אך אם בכל הגורלות יצא שמו של אותו אדם, הרי זה סימן שהוא החוטא, או שהוא היודע מדוע באה עלינו הרעה הזו, ויפלו גורלות רבים, ויפל הגורל בכל פעם על יונה לבדו, ולא על שום אדם אחר. (ט) ויאמרו אליו נוסעי האניה, הגידה נא לנו אם אתה החוטא שמחמתו באה הרעה הזו, ואם אינך החוטא אלא רק יודע את סיבת הדבר, אמור לנו באשר למי הרעה הזאת לנו - בגלל מי באה עלינו הרעה. וכיון שהיו עובדי אלילים ומאמינים בהבליהם, היו סבורים שהשר של הים שונא בעלי מלאכה מסוימים, ומקומות מסוימים, וארצות ועמים מסוימים, לכן שאלוהו, מה מלאכתך, ומאין תבוא, מה ארצך, ואי מזה עם אתה, שמא אחד מהדברים הללו גורם לכעסו של שר

הים, ומחמת כן אנו מסתכנים. (ט) ויאמר אליהם יונה, עברי אנכי, ובזה השיב על כל שאלותיהם האחרונות, כי עם ישראל שוכן לחוף ימים, ואין הים מתנגד למקומו, לעמו או לארצו, ועל שאלתם מה מלאכתך השיב להם ואת ה' אלהי השמים אני ירא, שאני נביא הדבק בה', ואין הים מתנגד אלי, כי אדרבה, אני עובד את ה' אשר עשה את הים ואת היבשה, והוא מושל על כל העולם, וגם על הים. והוסיף ואמר להם את האמת, שהסערה באה בגללו, מחמת שהוא בורח מלפני ה'. (י) וייראו האנשים יראה גדולה, יותר מהיראה שהתיראו קודם לכן מפני המוות, כי עתה יראו מלפני ה' יראה מעולה וחשובה יותר, ויאמרו אליו, מה זאת עשית דבר רע שכזה, לברוח מלפני ה', פי ידעו האנשים פי מלפני ה' הוא ברח, פי הגיד להם. (יא) ויאמרו אליו האנשים, מה נעשה לך, שמא נחזיר אותך לארץ ישראל, או שתחזור בתשובה ותקבל עליך ללכת לנינוה ולעשות את ציווי ה', ונקח אותך לשם באניה, וישתק הים מעלינו, כי הים הולך וסער. (יב) ויאמר אליהם יונה, אין אני רוצה לשוב לארץ ישראל, וגם לא שתקחו אותי לנינוה, ולא באה הסערה כדי להשיב אותי לארצי או לקחת אותי לנינוה, אלא באה הסערה כעונש על העבר, שברחתי מלפני ה', ולכן שאוני והטילני אל הים, וישתק הים מעליכם, פי יודע אני כי רק בשלי הסער הגדול הזה עליכם, ואין זה עונש עליכם. (יג) רצו נוסעי האניה לבדוק אם דבריו נכונים, ואכן אין רצון ה' להחזירו לארץ ישראל, ויחתרו האנשים להשיב את האניה עם יונה אל היבשה, ליפו, ולא יכלו, כי הים הולך וסער עליהם, מאחר ויונה לא שב בתשובה ולא רצה ללכת אל נינוה, לא שקטה הסערה ולא יכלו לשוב אל היבשה. (יד) ויקראו נוסעי האניה אל ה', ויאמרו, אנה ה', אל נא נאבדה בנפש האיש הזה, כי אם לא נשליך אותו אל הים נאבד כולנו, ואל תתן עלינו דם נקיא, להעניש אותנו על השלכתו לים, כדרך שנענש כל רוצח נפש, אף על פי שהנרצח היה ראוי לקבל את עונשו, כאן הדבר שונה, כי אתה ה' באשר חפצת עשית, ובכך שהטלת רוח סערה כזו כבר גרמת שיונה בודאי יטבע וימות, ואנו רק מצילים את עצמינו בכך שאנו משליכים אותו אל הים, ואין מעשה ההמתה מתייחס אלינו

כלל. ^(ט) וַיִּשְׂאוּ אֶת יוֹנָה, והכניסוהו מעט למי הים וראו ששקטה הסערה, וכשחזרו והוציאוהו התחדשה שוב הסערה, וכך עשו פעמים רבות, עד שהתברר להם בבירור גמור שאכן בגללו היתה הסערה, וַיִּטְלֵהוּ אֶל הַיָּם לגמרי, וַיַּעֲמֵד הַיָּם מִזְעָפוֹ. ^(י) וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יְרָאָה גְדוֹלָה אֶת ה', כי ראו בחוש את השגחתו הפרטית הדבקה בנביאו, וַיִּזְבְּחוּ זֶבַח לָהּ - אמרו שיזבחו זבחים לה' לאחר שירדו ליבשה, וַיִּדְּרוּ נְדָרִים - נדרו שיתגיירו כשיבואו למקום ישוב.

פרק ב ^(א) וַיָּמֶן ה' לאותו מקום שהטילו את יונה דָּג גְּדוֹל, לבלֹעַ אֶת יוֹנָה כולו כשהוא שלם, שלא יישברו עצמותיו ואבריו, וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיִּלּוֹת, ואמנם מן הנמנע שיחיה האדם אפילו שעה אחת במעי הדג, כי אין שם אויר לנשימה, אך כיון שנגזרה מיתה על יונה נתן לו ה' טבע של עוֹפֵר, החי במעי אמו ללא נשימת אויר, והיה זה אחד מפלאי הבורא, שיוכל יונה לחיות במעי הדג. ואמנם בהיותו שם לא היה לו המקום צר, ולא התפלל לה', ולכן ציוה ה' אל הדג ופלטו, ובלעה אותו דגה, נקבה, שמעיה היו מלאים ביצי דגים והיה המקום צר לו מאד. ^(ב) וַיִּתְּפַלֵּל יוֹנָה אֶל ה' אֱלֹהָיו מִמַּעַי הַדָּגָה. ^(ג) בתחילה כלל יונה את כל המאורעות שאירעו לו, וַיֹּאמֶר, בעת שהטילו אותי נוסעי האניה אל הים, ובעת שפלט אותי הדג אל הים, קָרָאתִי מִצְרָה לִי אֶל ה', וַיַּעֲנֵנִי, שבתחילה בלע אותי הדג, ואחר כך בלעה אותי הדגה. ועתה מִבֶּטֶן שְׂאוֹל - מתוך מעי הדגה, שהוא עבורי כמו 'שְׂאוֹל' המוכן להשחיתני, שְׁוַעֲתִי אֵלֶיךָ, וְאֶבְטַח בְּךָ כִּי שְׁמַעְתָּ קוֹלִי, וְתוֹצִיאֵנִי לְחַיִּים. ^(ד) עתה פירט את המקרים, וְתִשְׁלִיכֵנִי - השליכו אותי מהאניה אל הַמִּצּוֹלָה בִּלְבָב יָמִים [-באמצע הים], וְנָהָר יִסְבְּבֵנִי - מי הים הסתובבו סביבי במערבולת כמו מי נהר הזורמים [בשונה ממי הים שבדרך כלל עומדים במקומם], ולא הציפו אותי המים למעלה אל הגלים, אלא כָּל מִשְׁבָּרֶיךָ וְגִלְדֶיךָ עָלַי [-מעלי] עָבְרוּ, כי הייתי בתחתית הים, מתחת לגלים. ^(ה) וְאֲנִי אֲמַרְתִּי בליבי באותו זמן, נִגְרַשְׁתִּי [-גירשת אותי] מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. אֲךָ כאשר ראיתי את הנס שאירע לי, שבלע אותי הדג, הבנתי כי עוד השגחתך עלי להצילני, וידעתי כי עוד אוֹסִיף לְהַבִּיט אֶל הַיֵּכַל קִדְשֶׁךָ. ^(ו) אחר כך כשפלט אותי הדג אל הים, אֶפְפוּנִי מִיָּם

עַד נִפְשִׁי, כי לא היה זה כמו כשהטילו מהאניה על פני הים, מקום שאפשר להינצל ממנו, אלא עתה הטילני הדג בעומק הים, וְתִהְיוּ יִסְבְּבֵנִי, וכאילו ים סוף שמעלי היה חֲבוּשׁ לְרֹאשִׁי, ואני הייתי בתהום המים שתחתיו. ^(ז) אחר כך הגעתי אל התהום שאינה בתחתית הים, אלא מתחת ליבשה, לְקִצְבֵי הָרִים - לסוף תחתית מקום ההרים נִדְרַתִּי, וכיון שהייתי בתהום שתחת ההרים הרי זה כאילו הָאֲרֶץ סָגְרָה אֶת בְּרִחִיָּה בְּעֵדֵי לְעוֹלָם, שלא אוכל לעלות משם לעולם, ובכל זאת וַתַּעַל מִשַּׁחַת חַיִּי, ה' אֱלֹהֵי, על ידי שבלעה אותי הדגה. ^(ח) ועתה, בְּהִתְעַטֵּף עָלַי נִפְשִׁי, שיש לי צער ודוחק גדולים במעי הדגה, עד שהיה קרוב למות מחמת כן, אֶת ה' זָכַרְתִּי, להתפלל אליו ולחזור בתשובה, ולקבל עלי ללכת אל נינוה ולעשות את שליחותי, וְתָבוֹא אֵלֶיךָ תַּפְלָתִי אֶל הַיֵּכַל קִדְשֶׁךָ, כי היה באותו זמן בתהום שמתחת לבית המקדש. ^(ט) עתה, אחרי שקיבל על עצמו לעשות את ציווי ה' וללכת אל נינוה, ניחם את עצמו שבדאי לא תצמח מכך רעה, כי הגויים הללו מִשְׁמָרִים הַבְּלִי שׁוֹא ומאמינים בעבודה זרה, וגם אם ישובו בתשובה לזמן קצר, לאחר מכן חֲסִדָּם יַעֲזֹבוּ - יעזבו את חסדם ואת מעשיהם הטובים, ויחזרו לעבוד עבודה זרה, ויתחייבו כליה בשנית. ^(י) וְאֲנִי בְּקוֹל תוֹדָה אֲזַבְּחָה לָּךְ - אביא קרבן תודה, שהרי יורדי הים צריכים להביא קרבן תודה כאשר עולים הם אל היבשה, אֲשֶׁר נִדְרַתִּי ללכת אל נינוה ולהחזירם בתשובה, אֲשַׁלְמָה - אקיים זאת. ומה שחששתי שעל ידי זה תיגרם רעה לישראל, יִשְׁוַעֲתָה לָהּ - אקווה לה' שיושיע את ישראל מכל צרותיהם. ^(יא) וַיֹּאמֶר ה' לְדָג - העיר ה' את רוחו של הדג ללכת סמוך לחוף, וַיִּקָּא אֶת יוֹנָה אֶל הַיַּבֶּשֶׁה.

פרק ג ^(א) וַיְהִי דָבָר ה' אֶל יוֹנָה שְׁנִית, לֵאמֹר. ^(ב) קוּם לָךְ אֶל נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה, והפעם לא שלחו רק לומר להם דברי מוסר ולהחזירם בתשובה, אלא להודיע להם שכבר נגזר דינם להאבד, וְקָרָא אֵלָיָה אֶת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר אֵלֶיךָ, ובפעם הזו אמר לו ה' את לשון הנבואה שיאמר להם. ^(ג) וַיִּקָּם יוֹנָה, וַיֵּלֶךְ אֶל נִינְוָה כְּדָבָר ה', וְנִינְוָה הִיְתָה עִיר גְּדוֹלָה לָאֱלֹהִים, כלומר, מפני גודלה מיוחדת היא לאלוקים [כמו 'הררי אלי' וכדומה], והיה גודלה מְהֵלֵךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. ^(ד) כיון

שהיתה העיר גדולה כל כך, חשש יונה שאם יתחיל להכריז מיד שתתהפך העיר בעוד ארבעים יום, מיד יתחילו אנשי המקום למנות את הימים, וכשיגיע לסוף העיר, לאחר יומיים, ויכריז את אותה הקריאה, יתחילו אנשי המקום למנות את הימים רק מאותו היום, ולא יהיו מנייניהם מתאימים, לכן לקח לו את הזמן הממוצע, ויחל יונה לבוא בעיר מהלך יום אחד, ואז, כשהיה באמצע העיר, ויקרא את הקריאה אשר אמר לו ה', ויאמר, עוד ארבעים יום וינינה נהפכת. (ט) ויאמינו מיד אנשי יונה באלהים, ולא ביקשו מיונה שיתן להם אות או מופת, ויקראו צום, וילבשו שקים מגדולם ועד קטנם, להתפלל לה' שיסיר מעליהם את רוע הגזירה. ואמנם לא חזרו בתשובה, מאחר ולא הבינו כלל שהם חוטאים, ויונה לא הודיע להם זאת, כיון שסבר שהשליחות השניה ששלחו ה' להודיע שנינה נהפכת, מבטלת את השליחות הראשונה, ששלחו להוכיחם על חטאיהם ולהחזירם בתשובה. (ז) ויגע [הגיע] הדבר אל מלך יונה, ויקם מכסאו, דרך ענווה, שאינו רוצה לשבת על כסא המלכות, ויעברו אדירתו - בגדו הנכבד מעליו, ויכס את גופו בשק, וישב על האפר, במקום לשבת על הכסא. (ח) ויזעק ויאמר - ציוה להכריז ולזעוק בנינה מטעם המלך וגדליו, לאמר, האדם והבהמה אשר ברשות האדם, הבקר והצאן, אל יטעמו מאומה בבית, והצאן והבקר אל ירעו בשדות, ומים אל ישותו. (ט) ויתכסו שקים האדם והבהמה, ויקראו אל אלהים בחזקה, וישבו איש מדרכו הרעה, ומן החמס אשר בכפיהם, כי על הגזילה לא תועיל התשובה כל זמן שאין הגזלן מחזיר את גזילתו. (ט) מי יודע - כל מי שיודע על עוון שיש בידו, ישוב עליו בתשובה, ועל ידי זה, כמו שיתחרטו הם על מעשיהם הרעים, ונחם גם האלהים על מחשבתו להענישם, ושב מחרון אפו, ולא נאבד. (י) וירא האלהים את מעשיהם, כי שבו מדרכם הרעה, והחזירו את הגזילות והחמס, אף על פי שלא חזרו בתשובה מחטא עבודה זרה, מכל מקום כיון שהתבטל הקטרוג של עוון הגזל, שהוא המקטרג בראש, וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם, ולא עשה. פרק ד (ט) וירע אל יונה רעה גדולה, כי ראה שויתר להם ה' על עונשם אף על פי שלא חזרו בתשובה

מהעבודה הזרה, אלא רק מהגזילה, ומכך הבין שהשאינם ה' בכוונה כדי שיהיו שבט חובלים בידו להעניש את ישראל, והיה הדבר רע בעיניו עד שנפל בחולי של עצבון לב. ויתר לו על כך שיתגברו גויים אלו על ישראל, להענישם, כאשר הגויים הללו בעצמם עובדים עדיין לעבודה זרה. (א) ויתפלל יונה אל ה', ויאמר, אנה ה', הלא זה היה דברי עד היותי על אדמתי - כשהייתי עדיין על אדמת ארץ ישראל, כי אם הייתי יודע שהם יחזרו בתשובה כראוי הייתי הולך מיד להוכיחם, ומשיבם בתשובה אמיתית. אלא שידעתי שכבר בעת הגזירה היה בדעתך לחנון אותם ולא להביא עליהם את העונש, גם בלא שיחזרו בתשובה שלימה, כפי שאכן אירע, שאף על פי שלא עשו תשובה על חטא עבודה זרה, ביטלת את עונשם, ועל כן קדמתי בתחילה לברח תרשישה, כי ידעתי כי אתה אל חנון ורחום, ארך אפים, ורב חסד, ונחם על הרעה, ולא תענישם לבסוף הגם שלא יעשו תשובה כראוי. (ב) ועתה ה', מאחר והם לא עשו תשובה ואף על פי כן נשארו בשלוותם, ויהיו לשבט חובלים לישראל, קח נא את נפשי ממני, מאחר ונמצא שאני גרמתי לרעה אשר תמצא את ישראל, כי טוב מותי מחי. (ג) ויאמר ה' אל יונה, ההיטב - וכי שלחתי אותך לומר נבואה טובה, שמחמת כן חרה לך שלא התקיימה נבואתך, ואתה חושש שיחזיקוך לנביא שקר, והרי שלחתי אותך לומר נבואה לרעה, וידוע שכאשר אומר ה' נבואה לרעה הרי היא קיימת רק בתנאי שלא יחזרו בתשובה, ואם חוזרים בתשובה מתבטלת הנבואה, ואין זו כנבואה לטובה, שאינה מתבטלת לעולם. (ד) ויצא יונה מן העיר, ולא עזב את המקום לגמרי, כי חשב בליבו שגם אם לא תהיה הפיכה ממש, מכל מקום מסתבר שיהיה בעיר איזה רושם מהגזירה [וכמו בחטא העגל, שאף על פי ששלח ה' לישראל ולא הכחידם לגמרי, מכל מקום היתה מגיפה בעם], וישב מקדם [ממזרח] לעיר, ויעש לו שם סכה, וישב תחתיה, בצל של דפנות הסוכה, עד אשר יראה מה יהיה בעיר. אך לא עשה לו צל מעל לראשו, אלא היה יושב בבוקר בצל הדופן המזרחית, ואחרי חצות היום בצל הדופן המערבית, ובצהריים לא היה לו צל כלל. (ה) וימן [הזמין] ה' אלהים קיקיון - מין עשב גדול שיש לו ענפים ועלים רחבים, ויעל מעל ליונה, להיות צל על

ראשו, להציל לו מרעתו - מרעת השמש והחום שהיה לו. וישמח יונה על הקיקיון שמחה גדולה, כי חשב שזהו סימן לכך שרצון ה' הוא שיתעכב סמוך לעיר לראות בפורענות הרשעים. (א) וימן [-הזמין] האלהים תולעת בעלות השחר למחרת, ותד - והכתה התולעת את הקיקיון משורשו, וייבש, ושוב לא היה לו צל מעל לראשו. (ב) ויהי כזרח השמש, וימן אלהים רוח קדים [-מזרחית] חרישית - המחרישה את האזניים לרוב המייתה, וזו רוח חמה מאד, ותד השמש על ראש יונה, ויתעלף, וישאל את נפשו למות, ויאמר יונה, טוב מותי מחי. (ג) ויאמר אלהים אל יונה, ההיטב חרה לך על הקיקיון - וכי טוב הדבר בעיניך, שיחרה לך בשביל דבר פעוט כל כך כמו קיקיון. ויאמר יונה אל ה', היטב חרה לי - בודאי טוב הדבר שיחרה לי על כך, כי הדבר נוגע לי עד מות, שעל ידי חסרון הקיקיון התעלף מרוב החום, והגיע אל שערי מוות. (ד) ויאמר ה' אל יונה, אתה חספת על הקיקיון, רק מחמת שהיתה לך תועלת ממנו, אבל לא מחמת דברים אחרים, אשר לא עמלת בו ולא גדלתו - שהרי לא עמלת

לגדלו, שדרך העמל לחוס על עמלו, וגם אין לו ערך גדול ונצחי מצד עצמו, שכן לילה הנה, ובן לילה אבד. (ה) ואני לא אחוס על נינוה, שהם מעשי ידי, וזהו גם דבר חשוב מצד עצמו, שהרי זו העיר הגדולה, ואמנם יש בה הרבה בני אדם שעובדים עבודה זרה וראויים לעונש, אבל מלבדם, אשר יש בה הרבה משתים עשרה רב - [מאה ועשרים אלף] אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו - שאין להם דעת להבחין בין עבודת ה', שהיא העבודה הראויה, לבין עבודה זרה הגרועה, ואין להעניש אותם על חסרון ידיעתם, ובהמה רבה, וגם אם האדם חטא הרי הבהמה לא חטאה. ובדברים אלו קיבל יונה גם תשובה על שאלתו, מדוע נגזר על ישראל לקבל עונשם מיד אשור, והרי גם אנשי אשור עובדים עבודה זרה, ורמז לו בזה הקדוש ברוך הוא שישראל אשר קיבלו את התורה, ולמדו להבחין בין עבודת ה' לבין עבודת אלילים, ראויים יותר להענש על כך שסרו מלפני ה' לעבוד עבודה זרה, לעומת הגויים שלא למדו להבחין בין טוב לרע, ואינם נענשים על כך.

